

הרב אהוד אחיטוב

דייג בחכה לשם הנאה

הצגת הבעיה:

ישנם אתרי נופש בקיץ המציעים למבקרים להתנסות בדייג באמצעות חכה; ולאחר שהדג נתפס בחכה משחררים אותו מהחכה ומחזירים אותו לבריכה. השאלה היא האם מותר לעשות כן או שיש בכך איסור "צער בעלי-חיים"?

הקדמה:

מושג ידוע השגור בפי הבריות ש"צער בעלי חיים דאורייתא" ואכן כך דעת רוב הפוסקים שאיסור "צער בעלי חיים" הוא איסור תורה¹. השאלה היא האם כשאסרה

1. עפ"י לשון הגמ' (בבא-מציעא לב ע"ב): "אמר רבא: מדברי שניהם נלמד: צער בעלי חיים דאורייתא...". לדעת חלק מהראשונים הגמ' נשאת כד במסקנה שאיסור "צער בעלי חיים מן התורה", כן כתבו: הרשב"א (ב"מ לג ע"א ד"ה ולענין), הריטב"א (שבת קכח ע"ב ד"ה וצער), המאירי (שבת קכח ע"ב ד"ה בהמה, ב"מ לב ע"ב ד"ה ממה). כך גם דייקו מדברי הגמ' (שבת קכח ע"ב): "אמר רב יהודה אמר רב: בהמה שנפלה לאמת המים - מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, ואם עלתה - עלתה...". למרות שבכך הוא "מבטל כלי מהיכנו", אך כיוון ש"מבטל כלי מהיכנו - דרבנן", אך איסור "צער בעלי חיים - דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן". וכן כתבו הרמב"ן (ב"מ לג ע"א ד"ה ויש לומר, ובפירושו לבראשית א, כט ד"ה ועם כל), רבינו בחיי (בראשית א, כח ד"ה ויברך, שמות כג, ה ד"ה עזוב תעזוב), רי"ף (שבת נא ע"א בדפי הרי"ף ד"ה אמר רב יהודה), ר"ן (שם ד"ה צער), רא"ש (שבת פרק יח סי' ג, ב"מ פרק ב סי' כט), כס"מ בדעת הרמב"ם (הל' רוצח ושמירת הנפש פי"ג הי"ג), וכן למד הסמ"ע (חו"מ סי'

תורה לצער בעלי חיים, גם הדגים נכללו באיסור "צער בעלי-חיים"? כמו כן האם נתינת החכה בפי הדגים אכן גורמת להם צער?

א. ההשוואה בין דגים לשאר בעלי-חיים

1. איסור הרבעה והנהגה בשני מיני דגים

מצאנו בדברי חכמינו ז"ל שכל החיות והעופות הושוּוּ לכלל המצוות שנצטוו ישראל ביחס לבעלי חיים המפורשים בתורה. כפי ששינונו במס' בבא-קמא ופ"ה מ"ז: "אחד שור ואחד כל בהמה - לנפילת הבור, ולהפרשת הר סיני, ולתשלומי כפל, ולהשבת אבידה, לפריקה, לחסימה, לכלאים, ולשבת; וכן חיה ועוף כיוצא בהן. א"כ, למה נאמר שור או חמור? אלא שדבר הכתוב בהווה".

במשנה (שם) הוזכרו "אחד כל בהמה... וכן חיה ועוף כיוצא בהן....", אך לא צויין האם גם הדגים נחשבים כשאר בע"ח? כך גם היה נראה מדרשות הפסוקים שהובאו בגמ' (ב"ק נד ע"ב), שמהם למדנו רק על השוואת חיות ועופות לבהמות המפורשות בתורה. אולם בסוף הסוגיה אכן משווה הגמ' (שם נה ע"א) גם את הדגים לשאר בעלי חיים, לאיסור כלאי בהמה:

א"ר ירמיה אמר ריש לקיש: המרביע שני מינים שבים - לוקה? מאי טעמא? אמר רב אדא בר אהבה משמיה דעולא: אתיא למינהו למינהו מיבשה.

אלא שהגמ' הסתפקה מה דין "הנהגת כלאים" במשיכת קרון ע"י דג ובהמה:

ערב ס"ק יב וס"ק טו) בדעת הרמב"ם (שם) והשו"ע (חו"מ סעי' ערב סעי' ח-ט). וכן כתב הרמ"א (חו"מ ס' ערב סעי' ט בהגה) לעניין חיוב פריקה מבהמה של גוי ש"יש אומרים לפרוק חייב אפילו אין העובד כוכבים שם, משום צער בעלי חיים דהוי דאורייתא", וכפי שדייק הגר"א (חו"מ ס' ערב סעיף ט) מדבריו.

אכן דעת האור שמח (הל' שבת פרק כה הכ"ו) בדעת הרמב"ם (שם) ש"צער ב"ח לאו דאורייתא....", וכן כתב הגר"א בדעת השו"ע (חו"מ ס' ערב סעי' ח).

2. לדעת הר"י בתוס' (שם ד"ה המרביע) הגירסא בגמ' היא: "המנהיג שני מיני דגים שבים לוקה", כיוון שמבואר בירושלמי (כלאים פ"א ה"ו) **שלא תיתכן מציאות של הרבעת שני מיני דגים**. אכן בהמשך הדברים מקיימים התוס' את הגי' כיוון שלדעתם הגמ' עוסקת באיסור הרבעת כלאים בשני מינים של בע"ח ימיים, ואינה מתייחסת לדגים עצמם שאותם אכן להרביעם.

בעי רחבה: המנהיג בעיזא ושיבוטא, מהו? מי אמרין: כיון דעיזא לא נחית בים ושיבוטא לא סליק ליבשה - לא כלום עביד, או דלמא השתא מיהת קא מנהיג?...".

הסברא לאסור נובעת מכך שקיים איסור "כלאי בהמה" בשני מיני דגים, אולם הצד להתיר, משום שעז ודג, הם שני מינים שאינם יכולים לחיות יחד באותו מקום; לפיכך יתכן שהעובדה שהם מושכים יחד קרון, אינה נחשבת לאיסור "הנהגה בכלאים"³.

2. נתינת מזונותיו לדגים קודם שיאכל

למרות שההשוואה בין דגים לשאר בעלי-חיים נתפרשה בסוגיה (שם) רק ביחס לאיסור כלאי-בהמה של הרבעת והנהגת כלאים, דייקו התוס' (בבא-קמא נה ע"א ד"ה המנהיג) שמדובר בהשוואה עקרונית לכל דיני התורה, כלשון התוס':

כי היכי דילפינן כולהו משבת הכי נמי ילפינן שבת בהמתך בהמתך מהרבעה לאסור דגים בשבת במלאכה והדר ילפינן כלאים דהנהגה משבת.

מדברי התוס' הללו הסיק רבי יעקב עמדין (שו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' יז) שדגים הושוו לשאר בעלי החיים לכל דיני התורה, ומכללם גם לעניין איסור צער בעלי-חיים. לפיכך, אדם המחזיק דגים ברשותו, חייב להאכילם קודם סעודתו, כפי שהוא חייב להאכיל את הבהמות החיות והעופות שברשותו קודם סעודתו⁴.

3. כלומר, הספק הוא האם איסור הנהגת כלאים שנאמר בפסוק: "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", נאמר רק ביחס לבע"ח שתיתכן מציאות עקרונית של איסור הרבעת כלאים? ובדג ועז שלא תיתכן בהם מציאות זאת בשום אופן - לפיכך איסור הנהגת כלאים לא קיים לגביהם. או שמא אין קשר בין שני האיסורים. ספק זה לא נפשט בגמ' ומספק יש להחמיר כפי שפסק הרמב"ם (הל' כלאים פ"ט ה"ח): "ואסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שבים כגון עז עם שבוט ואם עשה פטור".

4. יש לציין שמדברי התוס' (ב"ק נה ע"א ד"ה המנהיג) שדגים מגודרים כ"בני מלאכה", הוכיח המור וקציעה (שם) שאף אם נאמר שהחייב המוטל על אדם להאכיל את בהמתו קודם סעודתו, נאמר רק ביחס לבהמות וחיות שהן בנות מלאכה, הרי אף הדגים בכלל זה, שהרי באופן עקרוני הם בני מלאכה. אכן, ההבנה הפשוטה של המור וקציעה, שהחייב להאכיל בהמה וחיה שברשותו קודם סעודתו - נובע מאיסור "צער בעלי חיים", אינה מוסכמת על כל הפוסקים. כפי שמציין בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' רטז) בשם ה"יד אפרים" (או"ח סי'

בשורת משנה הלכות (ה"ו סי' רטז) מחדש חידוש נוסף, שמעצם העובדה שבהנהגת שני מיני דגים עוברים על איסור "כלאי בהמה", מוכח שהדגים נכללים באיסור "צער בעלי-חיים". זאת עפ"י דעת ספר החינוך (מצווה תק"נ) שאיסור "כלאי בהמה" נובע מאיסור "צער בעלי-חיים".

אכן בסיום דבריו הוא מבאר שגם בלא ההוכחה הלמדנית הנ"ל, הדבר ניתן להיאמר מסברא פשוטה, שהיות שאסור לצער בעלי חיים, פשוט שגם דגים אסור לצער! שהרי "בפוסקים הוזכר סתם צער בעלי חיים לכל הנבראים ומאי שנא דגים משאר יתושים...!?"

בנוסף לכל האמור צריך לציין שהשאלת יעב"ץ, וה"משנה הלכות", דנו בשאלה האם קיימת חובה על האדם להאכיל דגים לפני סעודתו, היות ובנוגע לשאלה זו קיימת סברא לקולא כפי שהאריך השאלת יעב"ץ (שם) שהחובה להאכיל בע"ח קודם הסעודה, נאמרה רק ביחס לבע"ח המשרתים את האדם המוגדרים כ"בני מלאכה" (להלן: יצרניים). לפיכך היה צריך השאלת יעב"ץ להוכיח שגם גים מוגדרים בהלכה כבע"ח יצרניים. אולם כאשר מדובר בפגיעה או בצער פיזי שאדם עושה בידי לב"ח, נראה שאין חילוק בין בע"ח יצרניים, לאלו שאינם יצרניים, ושם קיימת הסברא הפשוטה שכתב המשנה הלכות; ש"גם בפוסקים הוזכר סתם צער בע"ח לכל הנבראים ומאי שנא דגים משאר יתושים...!", אלא שכפי הנראה תוך כדי עיון בדברי הפוסקים נראה שקיימת סברא לכאורה שיש בה אולי מן הקולא ביחס לאיסור צער בע"ח של דגים, כפי שיתבאר.

ב. ההבדל בין אכילת בשר לאכילת דגים

1. אכילתם ללא שחיטה ואיסור "אבר מן החי" בהם

כידוע דגים כשרים מותרים באכילה ללא שחיטה; ולמדו זאת חז"ל מלשון הפסוק (במדבר י"א): "הצאן ובקר ישחט להם אם את כל דגי הים יאסף להם", שהכוונה

קס"ז) שהביא טעם נוסף לדין זה: "משום דכל אדם אין להחזיק עצמו לזכאי שפעמים אין לו זכות רק שאוכל בזכות הבהמות כדאיתא במדרש בעובדא דאלכסנדר ואמר התם מקרא דאדם ובהמה וכיון שאוכל בזכות הבהמה ראוי להקדימה תחלה...ולפ"ז ודאי אין נפ"מ בין בהמה לדגים לכו"ע...".

לומר שדגים אינם טעונים שחיטה אלא "באסיפה בעלמא סגי להו" (חולין כז ע"ב),⁵ וכן פסק הרמב"ם (הלכות שחיטה פ"א ה"ג):

דגים וחגבים אינן צריכים שחיטה אלא **אסיפתן היא המתרת אותן**, הרי הוא אומר הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים ייאסר להם אסיפת דגים כשחיטת בקר וצאן.

מלשון הרמב"ם משמע שלא רק היתר אכילת דגים ללא שחיטה למדנו מכאן, אלא גם שמוותר לאכול דגים חיים. אולם דעת ההגהות מיימוניות (שם אות ג) **שאכילת דגים חיים יש בה משום איסור "בל תשקצו"**.

השו"ע (וירה דעה סימן יג סעיף א) פסק להלכה כלשון הרמב"ם: "בהמה, חיה ועוף טעונין שחיטה; דגים וחגבים אין טעונין שחיטה".

אך הרמ"א הוסיף (בהגה שם) את לשון ההגהות מיימוניות, וכתב: "ומותר לאוכלם מתים או לחתוך מהם אבר ולאכלו, אבל אסור לאכלן חיים משום: **בל תשקצו**". אמנם הרמ"א לא ציין שזה משום שיש איסור "צער בעלי חיים" בדגים. אחת ההשלכות המעשיות היוצאות משאלה זו הייתה מדוע לא מצאנו בהלכה הגבלה שלא להסיר קשקשים מדגים חיים?⁶

2. היתר הסרת קשקשים מדגים והימנעות מריטת נוצות מאוזות

תחום נוסף שנידון בפוסקים הנוגע לאיסור "צער בע"ח" היה הסרת נוצות מאוזות חיות, צדדי הספק הם האם מותר משום שהדבר נעשה לצורך אכילה, או שמא יש גבולות להיתר זה; על כך הרחיב בשו"ת תרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן קה) ומסקנתו "דאין אסור משום צער בעלי חיים אם הוא עושה לצורכיו ולתשמישו. דלא

5. אע"פ שגם ביחס לשליו נאמר (במדבר י"א) "ויאספו את השליו", ושליו חייבים לשוחטו, הגמ' מחלקת ש"התם (בשליו) לא כתיבא אסיפה במקום שחיטה דאחריני, הכא כתיבא אסיפה במקום שחיטה דאחריני, וביאר רש"י (שם ד"ה הכא) את החילוק בין השליו לבין הדגים, שאצל הדגים "כתיבא אסיפה דידהו אצל שחיטת בהמה ומדשני בדיבוריה וכתיב בהו **אסיפה שמע מינה דוקא הוא**".

6. ניסוח זה מובא בפוסקים בהמשך, אם כי יש לציין שבימינו אכן נמנעים מלעשות פעולות אלו בדגים לפני המתתם.

נבראו כל הבריות רק לשמש את האדם....". יסוד זה הוא מוכיח מדברי חז"ל בכמה מקומות, אך הוא מוסיף שלמרות זאת:

העולם נזהרים ונמנעים, ואפשר הטעם לפי שאינו רוצה העולם [לנהוג] מדות אכזריות נגד הבריות, שיראים דילמא יקבלו עונש על ככה. כדאשכחן פ' הפועלים (ב"מ פה ע"א) גבי רבינו הקדוש בהוא עגלא דתלא לרישה בכנפיה, דרבי אמר: "זיל לכך נוצרת", ואע"ג דהיתר גמור הוא לשחוט העגל לאכילתו, אפ"ה נענש וקבל יסורין על ככה....

על פי זה פסק הרמ"א (אבן העזר סי' ה סעי' יד בהגה):

...כל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים, לית ביה משום איסור צער בעלי חיים ולכן מותר למרוט נוצות מאווזות חיות, וליכא למיחש משום צער בעלי חיים, ומ"מ העולם נמנעים דהוי אכזריות".

3. המנמקים את ההיתר משום שאין "צער בעלי חיים" בדגים

על פי האמור לעיל פסק בשו"ת שיח יצחק (סימן שפ"ז), שמותר להסיר קשקשים מדגים חיים, לדעתו מקרה זה שונה מהסרת נוצות מאווזות חיות שאסר הרמ"א (אהע"ז סוף סי' ה) למעשה. משום שלדעתו יש מקום להקל באיסור "צער בעלי חיים" בנוגע לדגים. את דבריו הוא מוכיח מכך שהרמ"א (יו"ד סי' יג סעי' א בהגה) נימק את האיסור לאכול דגים חיים רק משום "בל תשקצו", ולא משום איסור "צער בעלי חיים". בדבריו הוא מסתמך על ספר יד יהודה (יו"ד סי' יג) שהתיר אפילו לחתוך חתיכה מדג חי אם קיים צורך רפואי באכילה כזו. לדעתו, העובדה שלא חייבה התורה לשחוט דגים לפני האכילה, מהווה הוכחה שאין איסור צער בעלי חיים בדגים. סברתו מתבארת עפ"י דברי הפמ"ג שחייב שחיטה ואיסור אכילת "אבר מן החי" נובעים מאיסור צער בע"ח, ולפי זה העובדה שמותר לאכול דגים ללא שחיטה, ומותר לאוכלם חיים, משמעותה שגם אין בהם איסור "צער בעלי-חיים".

אלא שלכאורה ראייתו מדברי הרמ"א שאין איסור "צער בעלי חיים" בדגים - אינה מובנת. הרי הרמ"א (יו"ד סי' יג סעי' א) כתב במפורש: "ומותר לאוכלם מתים או לחתוך

7. ר' יצחק ב"ר ישעיה יששכר בער ווייס הי"ד מגדולי רבני הונגריה; תלמידו של בעל ה"שבט סופר", וידידו של הרב יששכר שלמה טייכטהל הי"ד בעל שו"ת 'משנה שכיר' ומחבר הספר 'אם הבנים שמחה', נהרג בשואה על ידי הנאצים ימ"ש בשנת תש"ב.

מהם אבר ולאכלו." כלומר, הוא התיר לקיחת אבר מדג חי לצורך אכילה, ובמציאות כזאת גם בשאר בעלי חיים קיי"ל שאין איסור "צער בעלי חיים" כדברי תרומת הדשן הנ"ל.⁸

בהמשך דבריו מביא השיח יצחק שני הסברים נוספים בשם רבי אלעזר לעוו זצ"ל מאוונגוור מדוע להקל בהסרת קשקשים מדגים חיים:

נימוק ראשון: הסרת הקשקשים מדגים אינה מכאיבה להם, כיוון שהם יורדים בקלות, בשונה מהסרת נוצות מעוף חי, אשר מכאיבה להן.

נימוק שני: אין איסור צער בעלי חיים בדגים, והראיה לכך שהתירו לחתוך מהם אבר חי.

הוא מוסיף שגם אין בכך אכזריות משום שהדגים אינם משמיעים קול. לדבריו, אכזריות נקבעת לפי תחושת האדם, וכיוון שהדג אינו צועק כשמורידים ממנו את הקשקשים, אין הדבר גורם לאדם להיות אכזרי.

מתוך דבריהם יוצא שסיבת ההיתר להסיר קשקשים הוא משום ש"אין איסור צער בעלי חיים", נוגע לדגים. אולם על כך ישנן מס' שאלות כפי שיתבאר.

4. המנמקים את ההיתר משום שזה לצורך אכילה

בשו"ת משנה הלכות (ה"ו סי' רטז) מקשה על הנחת היסוד שהקולא באכילת אבר מן החי בדגים נובעת מכך שאין לגביהם איסור "צער בעלי חיים", והוא מביא שתי ראיות שאין קשר בין הדברים:

א. מותר לחתוך אבר מ"בן פקועה" אעפ"י שיש לו מכך צער.⁹

8. כפי שביאר ה"יד יהודא" (שם) שמכך שהתיר הרמ"א לקיחת אבר מדג חי לרפואת אדם, אין ראיה שאין איסור צער בע"ח בדגים, משום ש"כל שצורך האדם כן - אין חוששין לצער בע"ח". אם כן הוא הדין שזה יכול להיות הנימוק להיתר הרמ"א לחתוך אבר לצורך אכילה!! אמנם ניתן היה לחלק שהצורך הרפואי הוא דווקא שהחתיכה תהיה מדג חי, ואילו בצורך אכילה אין נפק"מ אם הדג חי או מת, ולכך אין זה נקרא צורך. אך ודאי שלא ניתן להביא ראיה שהרמ"א מתיר צער בעלי חיים בדגים סתם, שהרי כל היתרו הוא, לקיחת אבר מדג חי לצורך אכילה דווקא. וכונתו לומר שבלאו הכי הדבר אסור משום "צער בעלי חיים". ומה שהוצרך הרמ"א לציין זאת במפורש; או ללמד שזה עצמו יסוד ההיתר, או ללמדנו שאין הדבר נחשב לאכזריות אשר אסורה גם כשהיא לצורך אכילה, כפי שיתבאר בהמשך.

9. דבריו נכתבו בתשובה לבעל ה"שיח יצחק", והוא הביאם בהמשך דבריו.

10. כוונתו למה שפסק השו"ע (יו"ד סי' יג סעי' ב): "השוחט את הבהמה ונמצאת כשרה, ומצא

ב. מותר לחתוך אבר מבהמה מפרכסת אחר שחיטה, למרות שהיא מוגדרת כבהמה חיה לכל דבריה¹¹, ושבדאי היא מצטערת מכך. לאור זאת, מסכם המשנה הלכות (שם) שחייבים לומר שהיסוד להיתר להוריד קשקשים מדגים חיים, הוא משום שהדברים נעשים לצורך אכילה. לפי דבריו בני אדם נמנעו ממריטת נוצות של אווזים חיים, משום האכזריות שבדבר, כפי שכתב הרמ"א (אהע"ז סי' ה סעי' יד בהגה), אך אילולא כן הדבר היה מותר משום שזה צורך אכילה. לפיכך, אף הסרת הקשקשים בדגים חיים מותרת למרות שיש בהם "צער בעלי חיים", כיוון שהסרת הקשקשים נעשית לצורך אכילה, ואין הדבר מהווה אכזריות כמבואר לעיל.

סיכום:

ישנן פוסקים שכתבו במפורש שיש איסור "צער בעלי חיים" גם ביחס לדגים כמו לבעלי חיים אחרים. כשהקולות שהתירו לצערם זהו לצורך אכילה, או צורך פרנסה. מאידך, יש פוסקים שסוברים שבדגים אין איסור "צער בעלי חיים".

5. דעת החוקרים על חוש הכאב של הדגים

פעם רווחה התפיסה בקרב אנשי המקצוע שכיוון שהמוח של הדגים אינו מפותח, על כן גם מערכת העצבים שלהם פחות רגישה, ואינם רגישים לכאבים. לאחר ניסויים חוזרים ונשנים שנעשו בדגים בשנים האחרונות על ידי חוקרים למדעי

בה עובר בן ח' בין חי בין מת, או בן ט' מת, מותר באכילה ואינו טעון שחיטה", וכתב הט"ז (שם ס"ק ג) שהחידוש בדבר הוא "דאין בו איסור אבר מן החי ומותר לאוכלו אפילו חתך ממנו בזמן שהוא חי עדיין וכיוצא בזה מצינו בפ"י רש"י בסוף פרק רבי עקיבא שכתב דאין בו משום איסור אבר מן החי כיון דאין טעון שחיטה אלא שיש בו משום בל תשקצו כו' עכ"ל וכאן אין בו משום בל תשקצו דשקיל ליה בעודו חי ומבשלו דאי היה בו משום אבר מן החי היה אסור כיון שחתכו בעודו חי", והמשנה הלכות הביא עוד פוסקים שכתבו כן. 11. המשנה הלכות מביא מס' מקורות לכך שמפרכסת נחשבת כבהמה חיה, ונביא חלק מהם: במס' חולין (ל ע"א) נאמר: "שחט בה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת - הרי היא כחיה לכל דבריה", וכן פסק הרמב"ם (הל' ערכין פ"ה הי"ג) שפסק: "שחט בה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת הרי היא כחיה לכל דבריה ונערכת והרי היא בכלל והעמיד והעריך עד שתמות", וכן פירשו התוס' בכמה מקומות (חולין ב' ע"ב ד"ה ובמוקדשין, ל' ע"א ד"ה והא תנן, ערכין ד ע"א ד"ה ולא אוציא את הגוסס).

החיים ברחבי העולם; מתחזקת התפיסה שהתגובות של דגים לפעולות הגורמות לכאבים זהה לתגובות של בעלי חיים אחרים. לפיכך ברור שהכנסת חכה עם קרס לתוך הפה של הדג, אמורה לגרום לו כאבים חזקים, ולעתים היא עלולה לגרום לו דימום בפה, דבר שימנע ממנו לאכול גם לאחר החזרתו לבריכה, כך שבחלק מהמקרים הדגים מתים לאחר מכן גם כשמחזירים אותם לבריכה.

6. ציד בחכה למטרת הנאה

אם נבחן את הדברים לאור מה שביררנו לעיל, יוצא:

- א. לסוברים שיש "יסור צער בעלי חיים" בדגים, ודאי שאסור לדוג בחכה למטרות הנאה, אלא לצורך אכילה כפי שכתב בשו"ת משנה הלכות (חי"ב סי' תל): "פשוט דהיכא דרוצה לתפוס דגים ליכא משום צעב"ח דכל שצריך לאדם ליכא משום צעב"ח והכי נמי תופס הדג לאכול..."¹². וכן אם הדבר נעשה למטרות רפואיות לאנשים מוגבלים, בדומה למה שכתב ה"ד יהודא", בהיתר אכילת אבר חי לצורך רפואה.
- ב. גם הפוסקים שכתבו שאין איסור "צער בע"ח" בדגים, הם כתבו כן ביחס להסרת קשקשים מדגים חיים לצורך אכילה, והם לא התירו במפורש לצער דגים לצורך הנאה גרידא. בעיקר משום שפגיעה בבעלי חיים ללא תועלת אמיתית לאדם; נחשבת לשלילית בעיני חז"ל אף במקרים שאין בכך איסור צער בעלי חיים; משום שהיא נוגדת את מידת הרחמנות של עם ישראל¹³.

12. וכן כתב הרב יהודה עמיחי שליט"א ("אמונת עתיד" 11; תמוז-אב תשנ"ו) שמוותר לדוג בחכה רק לצרכי אכילה, אמנם עי' תגובת הרב יעקב אפשטיין שליט"א (אמונת עתיד 12; אלול תשנ"ו-תשרי תשנ"ז) שדעתו להתיר משום שזה צורך הרגעה, ולענ"ד לפי המובא כאן שהדבר גורם לעתים מוות לדגים בשלב מאוחר יותר, קשה להתיר זאת לצורך הרגעה.

13. ציד של בע"ח לצורך תענוג נחשב להתנהגות שאינה ראויה לאדם מישראל, כלשון הגמ' (ע"ז יח ע"ב): "דרש ר' שמעון בן פזי: אשרי האיש אשר לא הלך - לטרטיאות ולקרקסיות של עובדי כוכבים, ובדרך חטאים לא עמד - זה שלא עמד בקנגיון, ובמושב לצים לא ישב - שלא ישב בתחבולות", וכן בפסקי הרא"ש (מס' ע"ז פרק ראשון סי' יח), כך גם פסק האור זרוע (סי' פג אות יז) "מי שצד חיות בכלבים כעין שהעכו"ם עושין שלא יראה בשמחת לויתן", וכן פסק הרמ"א (או"ח סי' שטז סעי' ב בהגה). ויש שכתבו שהוא משום אכזריות; כדברי שו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת יו"ד סי' י) "ולא מצינו איש ציד רק בנמרוד ובעשו ואין זה דרכי בני אברהם יצחק ויעקב...". וכן כתב רבי שאול הלוי מורטירא מחכמי איטליה בספרו גבעת שאול (וישב דרוש ט) על הפסוק "היה רועה את אחיו בצאן", וז"ל (שם מד ע"א): "...כי אומנותו של אדם מוכיח עליו. כי הנה עשו בהיותו בן ט"ו שנה היה איש יודע ציד איש

ג. איסור "צער בעלי חיים" הוא איסור תורה לדעת הרבה פוסקים¹⁴; משום כך אף אם נבאר שלדעת חלק מהפוסקים מותר ציד לצורך הנאה, הרי שזאת מחלוקת באיסור תורה, ובמקרה זה הכלל הוא ש"ספק דאורייתא לחומרא".

ד. לפיכך נראה שמותר לדוג דגים בחכה רק לצורך אכילה או צרכים רפואיים וכדו', אך אסור לעשות כן לצורך הנאה מעצם מעשה הדייג.

שדה.... ואולם יעקב היה איש תם יושב אהלים. וכן ביוסף היה אומנותו אומנות שלום הפך אומנות עשיו "היה רועה את אחיו בצאן".... כי הצדה יהיה דוגמת המלכים העושים כי ילכדו החיות וימיתום ויגירו בהם את הכלבים בלי חמלה. ועל כן הוא אסור בתורתנו כי ממנו תולד האכזריות.... ואולם המרעה רמז לטוב ההנהגה והוא דוגמת מלך הצדיק כי לכן מנהיג העם נקרא רועה". וכן כתב בשו"ת שמש צדקה (ו"ד סי' נז, הובאו דבריו גם בספר פחד יצחק - ערך צחוק) שנשאל אודות "אנשים ההולכים לצוד ציד חיה או עוף בכלי זין אם יש איסור בדבר בעשותם נבלה בידיים.... ואנשים שעושים הן לשחוק ולטייל בעלמא אם גם עליהם תעבור כוס האיסור או לא? ואחר הנימוקים שכתב הרב השואל הוא משיב: והסכמתי לאסור מן הטעמים ההם ומשום תפיסת אומנותו של עשיו הרשע וקניית מידת אכזריות להמית בריותיו של הקב"ה על לא דבר ומשום מושב לצים....". אכן אי אפשר להתעלם מהעובדה שבאופן ישיר כל המקרים שדנו בהם הפוסקים הנ"ל עוסקים בציד אכזרי, בו החיה מתה תוך כדי הציד; שלא כמו במקרה הנידון שהדגים מוחזרים לבריכה. אך מנימת דבריהם עולה שבכלל אין זה מן הראוי שאדם מישראל יצוד בע"ח ללא תועלת חיונית לאדם. ולעתים כפי שנתבאר לעיל דווקא במקרה המדובר כאשר הדגים נשארים בחיים הטעמים הנ"ל נוספים על איסור צער בעלי חיים כפי שנתבאר, ולעתים הם מתים תוך צער אחרי החזרתם לבריכה מכיוון שאין להם יכולת לאכול. וראה בהרחבה בנידון במאמרו של ד"ר מיכאל ויגודה "על הציד במשפט הישראלי ובמשפט העברי" מכללת שערי משפט, פרשת האזינו תשס"ד גיליון 51.

14. כמבואר לעיל (במבוא הע' 1).